

NYÁKOS ODÚK

Király Kinga Júlia: Apa Szarajevóba ment

Átkozott nőstény, gondolja az olvasó, amikor először végigér a könyvön. Ez a néember mindent tud az emberről. Semmi kímélet nincs benne önmaga és az embertársai, főként a férfiak iránt. A tekintete minden apró rezdülést érzékel, mindenről súlyos ítéletet mond. Nagyon tehetséges író, teszi révetegen hozzá a második olvasáskor kissé feszélyezetten a kritikus. Hibátlan a stílusa, kiforrott a világlátása, rendkívüli az élet- és emberismerete. Semmi tétovaság, a különcökre jellemző képmutatás, az olvasó kegyeit kereső szépelgés. Csupasz és nyers igazságok halmaza, olyan írói okosság, amelyik rabul ejti, de meg is félemlíti az olvasót. A hiúságnak, az olcsóságnak a közelébe se megy, végigviszi, végighurcolja egy egész regényen keresztül ezt a rafinált könnyedséggel, hányavetiséggel előadott, túlsúlyos szenvedélyekkel és szenvedésekkel teli történetet. Nem enged magából, mert nem teheti meg, elemi erővel fejezi ki önnön erős személyiségét. Szinte kérkedik a sebeivel, mutogatja, mint egy naponta porondra lépő szenvedőművész. Ő valószínűleg ilyen. Jázmin vagy Gelsomina, esetleg valóban Király Kinga Júlia, teljesen mindegy. De mégiscsak egy szellemi lény, aki egy tökéletes és a magyar irodalomban ritkán hallható önfel szabadító hangot találva lép elének, egy harmincas éveinek közepén járó hölgy, aki kitaposta már magának az utat, hogy elég bátor legyen a szókimondásra. A kritikustól távol áll, hogy megsértse a regény íróját. Talán az eddigiekből is kiderült, hogy a könyv feltétlen csodálójaként használt a bekezdésben ilyen erős kifejezéseket. Maga az írás gerjeszt benne hatalmas indulatokat, a nyelv kényszeríti rá, hogy efféle nyerseségre vetemedjék.

A regény központi figurája maga az elbeszélő, Jázmin, aki, akár egy mesebeli hős, elindul szerencsét próbálni a nagyvilágba, de már az eddigi élete sem elégséges arra, hogy mindez sikeres legyen. A fikció nagyon közel áll a valósághoz, már ami az író és az elbeszélő sorsát illeti. Gyermekkorát Marosvásárhelyen tölti, a forradalom idején tizennégy éves, és az egyetem után Budapestre költözik. A meséhez hozzátartozik még egy apa sejtelmes emlékképe is, aki nyolc éves korában sítalpakon hagyta el a hazáját, hogy részt vegyen a szarajevói téli olimpián (1984), miután hirtelen, de nem oktan indulatában lázadni mert a diktatúra ellen, és a szekusok félholtra verték. Hozzátartozik egy anya, aki egyre inkább magába zárkózott, román nemzetiségű, és képtelen szorosabb testi-érzelmi kötődésre. Egy kellően mesebeli apai nagymama, a legszélsőségesebb, már-már mitológiai karakterrel, minden rosszal a májában, amit csak a történelem és az öregség kitermelhet az emberben. Hozzátartozik egy távoli, ismeretlen személyiség, aki szintén apaként aposztrofálható, de huszonhét évig néma és elérhetetlen, tehát épp eléggé misztikus vágykép. A történet jelen ideje egy utazás, amikor is a

*Kalligram Kiadó
Budapest, 2017
295 oldal, 3500 Ft*

Münchenben élő férfi felhívja a lányát, Jázmint, és meghívja magához az új világba. Ez a telefon szinte kettészeli az eddigi életét. Egy olyan elágazáshoz ér, amikor (az emberélet útjának felén, harmincöt évesen) hátat fordít a múltjának, reményekkel telve indul neki az ismeretlennek. Ami mögötte van, a sivár, diktatúrában töltött gyermekkor, az apa utáni sóvárgásban töltött évek, egy bölcsészdiploma, sok felszínes kaland, egy három évig tartó kapcsolat egy nő emberrel, amelyet szerelmeként élt meg, de amelyet szeretne kitörölni az életéből. Mindez egy kerülőút során valósul meg, amikor is az apjához való szoros kötődés belső kényszereként a Budapest–Szarajevó–München útvonalat választja.

De a legfontosabb dolgokat a könyv szellemisége és a főhős figurája rejt. Egy hosszabb Simone Weil-idézettel kezdődik a regény, s ez sokszorosan is a mű központi gondolata. Röviden fogalmazva a test eltárgyasulásáról szól, amikor a lélek úgy érzi, hogy egy idegen hely az otthona. Hasonlóan fontos szerep jut a főhős kedves költőjének, a szintén megidézett Sylvia Plath-nak. S ekkor már tényleg a regény legmélyebb rétegeit érintettük, hiszen a huszadik század talán legnagyobb költője igencsak jeleskedett abban, hogy az asszonyi lélek mélyére hatolva annak póré boncolásába kezdjen. Azonnal kitágíthatjuk ezt a rokonságot az apakomplexussal, amelytől Plath ifjúkorától szenvedett, különféleképpen jelenítve meg a sokszor démonivá növekvő figurát. A regény minden olvasatában és minden rétegében különös fontossággal bír a test, különösen a női organizmus. A fizikai létezés olyan sajátos, hétköznapi soha nem tudatosult jelzőrendszere a mindennapjainak, amely beszédesebb lesz a léleknél, árulkodóbb a szavaknál. Hogy mi teszi ezt a nőt ennyire kényszeresen testivé, biológiai gépezetté, ennek titka is fokozatosan feltárul az olvasó előtt. Egyszerűbb és könnyebb megfogalmazásban az elfojtások, az átélt szenvedések, a társadalmi és egyéni között feszülő kényszerek, megfelelési vágyak. Mélyebb értelemben az élet megértésének, a természetes állapotok spontán átélésének a képtelensége.

Ez a testiség a főszereplő életének minden korszakában hangsúlyosan jelen van. A tárgyak és a test érintésének, körkörös simogatásának az élménye gyermekkorától kezdve valamiféle vigasz számára. A még ártatlan érdeklődéstől kezdve (megmutatta számtalan fiúnak a csúnyáját az óvodában) a másikat lefegyverző csókokig, amikor már tudatosabban él a nőisége hatalmával. De a külső érdeklődés is szokatlanul erős benne. Nagyanyja öreg testét is nagy kedvvel mustálja, meztelen holttestét pedig a legrésztelensebben őrzi emlékezetében. Így anyja testetlenségét, az elhagyott asszony negatív testiségét is érzéki, már-már ellenségesen éli meg. A férfiakról is efféle emlékei vannak, és mivel igencsak falja az életet, ez a tapasztalat gyorsan halmozódik benne. Szerelméről, a nő férfiről is mint vegetatív észlelések sokaságáról őríz emlékeket. Egy véletlen szellentése következtében lesz számára érdekes, és kapcsolatuk tetőpontján a sokáig még névvel sem jelölt illető az Oktogonon egyszerűen összefossa magát. Itt még felsorolhatnánk számtalan hímveszítő-formát, amely alapján a férfi egyedeket megkülönbözteti, de ennél sokkal fontosabb a saját testéhez fűződő, sokszor erőteljesen negatív viszonya. Mert Jázmin teste látszólag szinte külön életet él, tőle független működésekbe kezd, vagy pedig éppen jelzi számára a lélek legmélyének állapotát. Az első menstruációját éppen akkor érzékeli az ujjbőgyén, amikor felszólítják felelni. A teste hol megtelik folyadékkal, hol pedig hirtelen apadási mutat, egész lényében összemegy, behorpad, elveszíti nőies feszségét. A bőre pattanásai, a melle lapossága, a lábszárán kezdődő visszerek leírása alapvetően az önértékelési zavarokkal kapcsolatos lelki megnyilvánulások.

De hogy ez a testiség vagy inkább organikus életszemlélet egyáltalán nem öncélú, sem pedig nem hivalkodó, hanem éppen mély lélektani mondanivalóval telítődik, és nem mentes a megszenvedett filozófiai érettségtől sem, annak jelzésére álljon itt egy hosszabb idézet a könyvből: „Mert az igazi összeolvadás nem a testek egymásbaolvéása, nem pusztán a toldás és befogadás, hanem a megbonthatatlan egység érzete, amely során a másik test, akárha énné válna, a tökéletes érintést imitálja, miközben az embernek szabadon marad

mindkét karja, amiről ő maga dönt, hogy mire használja – hogy akarja-e használni egyáltalán. Ez, csak ez a szabadság igazi formája, arról nem is beszélve, hogy ez a befogadás mint életprincípium is merő hazugság, s nagy valószínűséggel a férfiaktól származik, akik a nyákos odvakba vágynak vissza, ahonnan egyszer már ki lettek taszítva, és én is kiteszítom őket minden alkalommal, mert a tolófájdalommal kísért méhösszehúzóadások, kisebb intenzitással ugyan, de megismétlődnek akkor is, ha egy férfi a testemben jár. Merő tévedés tehát azt gondolni, hogy fogadom, befogadom őket, hiszen még ki se hordom a szülőcsatornában, máris nyákban tocsogva és meggyötörve taszítom ki a világra, akár csak a majdani gyermekeimet. Ezt az észrevételemet megírtam a szakdolgozatomban, amelyben a posztviktoriánus regény társadalmi vonatkozásait boncolgattam – épp csak átmenő jegyet kaptam, holott a bizottság javarészt nőkből állt. Lehet, pont ez volt a baj.” (14–15.)

Azt hiszem, ez az idézet sok mindent elárul a regény főhősének gondolkodásáról, és ugyanígy a regény írójának hihetetlenül eredeti és összetett, a testiséggel, a szexualitással kapcsolatos mondanivalójáról. Nem tudom, a férfi tanárok milyen osztályzatot adtak volna, lehet, hogy még elégségest sem. Hiszen nagyon erős kifejezéseket használ, arcpirító módon tagadja a romantikus egyesülés érzését, fellázad a befogadás fogalma ellen, és a női test önállóságának a jogait hirdeti. Minden szentimentális érzést és fogalmat megtagad, póre érzékiségnek láttatja, ami az. Nem tudom, hogy mindez mennyire a főhős egyszemélyes tapasztalata, hogy éppen az örökös kirekesztettségéből táplálkozó sértettség, avagy egyetemesebb, ösztönösebb emberi értékek megfogalmazásának kényszere. Hogy elemi erővel hat az olvasóra, és arra készíti, némiképpen átértékeli az eddigi, e tárgyban gyűjtött tapasztalatait, az bizonyos. Hiszen Jázmin nemcsak hosszabban elmélkedik minderről, de a regényben szemléletes példákkal is szolgál a fentiek érvényességének a bemutatására, anélkül, hogy a leghalványabb kétséget is támasztaná az olvasóban a lány erkölcsi felfogását illetően. A délszláv utazás során megismerkedik egy svéd férfival, Ask Burlefottal, akiről egyáltalán nincs jó véleménnyel, nevetségesnek, kétdimenziósnak tartja, mégis minden megfontolás nélkül hozzácsapódik a nősvédhez, hogy aztán hosszabb időt töltsön vele a Szarajevóba tartó utazás során. Érzelmi lázadás, az emlékek megtaposása, gondolhatja az olvasó. Olyan részletes, de sosem egyetlen leírásokat közöl a testi kapcsolatokról, mintha csak ez lenne életének további célja, hogy minél inkább lealacsonyítsa magát. Az őszinteségét szinte a botrányosig fokozza, de mindig egy nagyszabású regény hiteles közegét érezheti közben az olvasó.

Az elbeszélés két idősíkon fut. A jelen idejű történések közé kissé hirtelen és néha kevésbé logikusan illeszkednek a múlt, a gyermek- és ifjúkor emlékei. Töredezett cserepeként próbálják lefedni a megmagyarázhatatlant. Az apa hirtelen eltűnése után az anya személyiségét, magányos, néha elkeseredett lázadását a sorsa ellen. A román forradalom képei is megidéződnek, de nagyon is mellékesen, a diktátor kivégzésének helyszíni közvetítését aligha szemlélhette egy jóérzésű ember. Hasonlóképpen járkal Jázmin Szarajevóban is, a múlt század utolsó európai háborújának és emberirtásának a nyomait kutatva. Itt éppen ez a háttérszerűség teszi eleve névessé és érvényessé az ábrázolásmódot. Hiszen minden lényeges dolog ott történik, ahol igazából nem vagyunk jelen, és a dolog jelentőségét az adja, mennyit is vagyunk képesek felfogni ezekből a hozzánk képest periférikus eseményekből. Mert bár minden ott történik, de felénk gravitál, egyre közelebb jön hozzánk. Ennek megfelelően vannak nagyon fontos párhuzamok a kétféle idősíkon. A román feleség miatti kései bosszúságában egyszer csak az apai nagymama pofon csapja a fiát, mert a nászai minden igyekvésük ellenére hibásan beszélnek magyarul. A forradalom utáni marosvásárhelyi események kapcsán a magyar érdekekért tüntető anyát a városháza erkélyéről locsolják le, mondván, aki a téren vizes, az magyar. A szerelem megtartásáért minden eszközt bevető Jázmin már szex-shopokba jár, a szeméremajkait rúzsozza. A véletlen balesete miatt eszméletlenül kórházba kerülő svéd férfi táskájából

úgy vesz ki ötszáz eurót, mintha a szex-szolgáltatása miatti keresetét tenné zsebre. A román forradalom alatti események során a városban csak hat ember esett el. Jázmin elgondolkodik, ennek a hat embernek a halála hány embernek is jelentett életre szóló hiányt, sok egyszemélyes tragédiát, ha ő az apja eltűnését is ennyire megszenvedte. Szarajevóban már ékes tömegsír jelzi a háborúban elpusztított emberek emlékét. Münchenből kibiciklizik Dachaubá, s amikor elmeséli az apjának, minden lelkiismeret-furdalást felülíró válasz érkezik rá: „Mi ezt nem igazán komáljuk, recsegte apám vacsora után.” (252.)

A regény utolsó harmada az apához való visszatalálás, a vele való találkozás hűvös pokla. Huszonhét éve nem látták egymást. Jázmin emlékezetében egy síelő hős az apja, aki nemcsak megszökött Romániából, de még az olimpiai lángot is meggyújtotta Szarajevóban. Egyik ember sem tudja pontosan, hogy mire is számíthat a másik részéről. Mintha teljes lenne az ösztönök vaksága ezeken a lapokon. Nem képesek felismerni egymást, de kényyszeresen eljátszanak egy ehhez illő szerepet. Király Kinga Júlia a regény minden lapján olyan elevenességgel és aprólékosan kelti életre a helyszíneket, a helyzeteket, a dramaturgia annyira tökéletes, mintha csak egy filmet néznénk. Apja a második feleségével és az éppen távol időző mostohahúgával él. A lakás, a feleség, a konyha, az apja ábrázolása, az eltelt idő nyomai az apja testén, a makulátlan színpad és az üres, már-már őt megsemmisítő párbeszédetek teszik örök idejűleg zárójelbe a főhős múltját, kérdőjelezik meg eddig is semmibe hulló életét, életvágját. Ha regényesen vagy szentimentálisan olvassuk, azt is mondhatjuk, hogy a hazájából való távozás, a szerelmével való szakítás után az utolsó szalmaszálba kapaszkodik, amikor elfogadja apja meghívását. Mintha a sorsa valamiként jobbra fordulhatna, hiszen elveszített mindent, de épp ebből a semmiből építkezhetne, most már mindenféle élettapasztalatokkal gazdagodva igazíthatná el az életét. De éppen ellenkezően történik minden. Az apja érdekeltségi körébe tartozó szállodában lesz konyhalány, utolsó a sorban, de a gyors felemelkedés lehetőségével. Együtt dolgozik a többi kelet-európai vendégmunkással, hajnalban kel, biciklivel teker naponta huszonöt kilométert, megismerkedik a legérdekesebb és a leginkább hátrányos helyzetű idegenekkel, akik mind tökéletes önfeladással fogadják a sorsukat. Itt is mindig a réznyomatok aprólékoságával ábrázol mindent, a rendőrségi várótermet, ahol naponta több száz ügyfél jut egy hivatalnokra, a munkatársai arcának rezdüléseit, a város csak a kitesztítottak számára látható képét.

A legutolsó stáció ezen az évtizedekkel ezelőtt megkezdett úton, amikor az apja valamiféle, a mostohahúgát érintő erkölcsi dilemma kapcsán kirakja a lakásából, és albérletbe kell mennie, egy, a szálloda személyzete által használt ócska lakásba, ez egyben a megvilágosodás is számára. Most már nem védi semmi, a kapussal, a szálloda tulajdonosával szemben is kiszolgáltatott lesz. A regény egyetlen túlzása, hogy miközben levonja a müncheni tartózkodásának tanulságait, a háttérben lévő képernyőn Askot látja, a svéd férfit, amint egy terrortámadás során a tetemét a hullaszállítóba teszik. A kör bezárult. Az egyetlen, akire valóságosan számíthat még, a szülővárosában élő anyja, akitől egyre távolodva jutott egyre közelebb. Mintha a méh mégis képes lenne arra, amiről egykor azt gondolta, hogy nem fogad be senkit, csak kilödni tud, és ennek a tulajdonságának a nem ismeréséből fakad a férfiak örökös vágya, hogy egyre közelebb hatolva hozzá majd elérik az otthonosság és a teljesség érzését. Mintha a hozzá vezető út épp olyan vakvágány lett volna, mint az ettől szüntelen távolodásra való készítése. Mintha innen már sehova sem vezetne út.

De reményeim szerint nem Király Kinga Júlia, a könyv írója számára.